

öfvertygad, at där Åran råder, är Hedern med hånne i samband. — I förening med dygden uprätthåller Hedern lika Consulernes Falces och Konungars Spira; de äro, både i en Republik och Monarchie den förnämsta driffjädern enligt naturen af deras lagar, magt och vanor. I de mindre stater deremot råder kärleken til Fäderneslandet och den Politiska ordningen. — I desse ålskas Fosterlandet, emedan de band, som dermed förena Medborgarne, äro merändels de samma som Naturens: ty Medborgarne äro där sig imellan förenade genom Slägtskap och inbördes tjänster, så at hela Staten liknar endast en slägt, på hvilken alla hjertats känslor lyfta, och äro så mycket starkare, som de mindre utvidga sig. — Stora ågodelar äro där nästan omöjliga, och begäret der- til mindre reradt, såsom genast updagadt för alla. Sederne äro där rena, och Samfunds dygderna enahanda med de politiska.

7 §.

Historien visar dock at både känslan af Heder, grundad i och upkommen af et Folks tillfälligt antagna tänkesätt, och kärleken til Fäderneslandet härledd från samma källa, kunna både förändras och urartas. Påminnom ofs, at Rom i sin början och de små Republiker i Grekland hyfte en en-

thoufiastisk kärlek til Fäderneslandet, som vilade sig, så ofta det var i fara. — Det afven obetydligaste krig tyckte de hora sin Constitution och frihet: medborgare, invecklade i Statens faror, gjorde sig allt bemödande för at derur rådda sig själve och det som var dem kårast. — Men denna kärlek utsläcknade, denna känsla försvann igenom tidernas och tänkesättens förändring både i Bruti och Demosthenis Fädernesland. — Rom har mindre visat prof af kärlek til Fäderneslandet i kriget med Pyrrhus, än i det med Portenna, och ännu mindre i kriget emot Mithridates än emot Pyrrhus. — Grekerne upnådde både högden af Åra och djupet af Fördärf: det ena riddvarfvet Segrare öfver Perferne, det andra Slafvar under Macedonierne. — Hvilken förändring i tänkesätt om åra, dygd, och heder?

8 §.

Men hvarföre, frågar det forskanda Förnuftet, är begreppet om hedern stundom ända til löjlighet förnedradt, då det likväl är så hufvudsakligt i alla Samhällen? Hvarföre låter man hedern bestå än i skadliga än i barnsliga vanor och upråg? Hvarföre påligger han stundoms skyldigheter, som äro med Natur dygd och et uplyst förnuft stridande? Och hvarföre tilågnas honom un-

der olika tidskiften visla gärningar och vis-
sa egenskaper, hvilka i andra åter med dese
åro stridiga? Detta bevisar, at människjor-
na icke gjort sig et fullständigt begrepp om
heder, icke ågt nog stark själ at höja sig
öfver rådande fördomar, eller nog uplys-
ning och allmänt förstånd, at på oföränderli-
ga principer grunda hedern, som dock ofta
enlam är et bevekande skäl få väl til enkil-
da personers, som staters upförande. Låtom
oss antaga til principer för hedern *Humes*
stora grundfats om nyttan; och vi skole fin-
na, at han i förnuftens ögon aldrig är utan
högaktning. — Den människja, hvilken kan
vara oss mest nyttig, är ock, så vida vi för-
stå dels rätta värde, mest hedrad; och hos
alla folkslag är den ansedd vara utan heder,
som ej på något vis kan tjåna Samhället.
Men visla egenskaper, visla Snille-gåfvor
åro på olika tider mer eller mindre nytti-
ga, i början mycket hedrade, i följdén ganska
litet. — Til at finna rätta orfakerne til den-
na ändring eller skilnad, måste man under-
sóka Samhället i sin början, och hedern til
sit ursprung, Samhället i sin tilväxt, och he-
dern i sina förändringar.

9 §.

Människjan i sit ohöflade tillstånd är
född at kämpa både emot människjor och

natur. — För svag emor sina likar och vild-
djuren, förenar hon sig med de förstnämnde,
för at öfvervinna de sednare. — I Samhäl-
lets början utgör följagteligen kroppsstyrkan
största förtjänsten, och svagheten är då så
mycket mera föraktad, som före upfinnin-
gen af de vapen med hvilka en svag män-
niskjaka bestrida den andra segern, kroppss-
styrkan var enda grunden til tapperhet och
heder. — Om ock våldet var orättvist, bort-
tog det derföre icke hedern i desfa Samhäl-
len, hvilkas förnämsta göromål är krig, där
andra dygder utom tapperheten och modet
äro okända, och där legrar äro ansedde
för de vackraste gärningar. — Kärleken til
fanningen, uprigtigheten, ordhålligheten och
ärligheten, egenskaper hvilka tapperheten
förutslätter, äro dernäst mest hedrade, och ef-
ter svagheten är ingen ting så förnedrande i
desfa samhällen som ofanning. — Om Qvin-
nornas gemensamhet ej är inrättad, så blir den
ägra troheten stämpeln på deras heder, då de
ensama äro skyldiga at tilreda sine krigares
måltider, vakta och förvara huset samt up-
fostra barnen. Och emedan stånden i en
sådan ståt nästan äro lika, så afgör personernas
öfverenskommelse giftermålen, hvarföre,
då valen och förbindelserne äro fria, de
icke lemna någon urfäkt at dem som bryta. —
Et

Er Folk af så liten höfsning är merendels vidskjepligt, och vidskjepelsen skall tillika bestämna des Heder, genom den öfvertygelse de hysa at Gudarne gifva en god sak tegern. — Enskilde tvister afgöras merendels i desse Stater med Envig, hvarföre den ene Medborgaren (enligt sit begrep om Heder) utan fasa utgjuter den andres blod. — Människjorna, i detta råa tilstånd erfara dock ouphöriligen nya behof. — Några ibland dem mera Snillrike upfinna åtskilliga konster. — Hela Samhället njuter de förmåner, som här af upkomma; Uppfinnaren är dertföre hedrad, och Snillet begynner nu at blifva en högaktad förtjenst. — I den möhn Samfundet utvidgas och höllas, upstår en myckenhet af förhållanden til de fleste saker; täflingen är mera allmän, passionerne äro då i en beständig strid, til hvilkas styrande erfordras mångfaldiga Lagar, som äro både strånga och myndiga: och människorne, här af tvungne at beständigt kämpa mot hvarandra, blifva derigenom nödsakade at ändra vapen. — List och förställning komma nu mera i bruk, falskheten väcker då mindre afsky, och försigtigheten blir hedrad. — Flere själens egenskaper utvecklas och blifva brukbare, de indela Människjorna i Clasfer mer och mindre skilda från hvarandra, och desse olika Clasfer af Medborgare hafva om hedern mycket olika

begrepp. — Et uplyst Snille bevifes, i anseende til de fördelar Samhället deraf vinner, en den utmärktafte aktning; och sjäens styrka är nu mera ansedd än kroppens. När en upmärklam Lagstiftare upmuntrar de mest nödige Snille gåfvor, utdelar han det man kallar heders belöningar; och de äro utmärkta tecken genom hvilka han förkunnar Samhället, at en sådan Medborgare är en man af Förtjänst och Heder.

10 §.

I et på detta sätt och i denna naturliga ordning från råhet til höfsning, förädling och fullkomlighet stiget Samfund, skulde des fleste medlemmar, sedan de först hade upfyllt sine skyldigheter emot det allmänna, utom de vackra konsterna, njuta en hvila som blefve dem förgiftad af ledsnaden. — Desse konster i et ännu icke fördärfvadt Samhälle, underhålla kärleken til dygden, känslö ömhet i själen, smaken för ordningen och det sköna, förskingra ledsnaden och rikta Snillet; Deras Alster, blifna et af de första behof för Medborgare af den högste Clasen, äro hedrade äfven af dem, som ej kunna njuta deras behag. — Men när förfiningen hunnit vifs höjd och mångdubblar behofven; når i en stat af större vidd de enkla och enfaldiga Sederne anses mindre nyttige för det

allmänna, än verksamhet och stora Snille gåf-
vor, hvilka då bana en säker väg til he-
dersbelöningar och den allmänna aktningen:
Så händer, at man knapt underrättar sig om
de, hvilka äga desfa egenskaper, tillika äro
dygdige; man öfvergifver naturen för at
fästa sig vid konsten, och snare rodnar man
öfver at vara dygdig och fattig.

II §.

På detta sätt rotar sig småningom för-
därfver i et Samhälle. Med idoghetens up-
muntran följer penningebegär; ty Staten har
redan gjort sig behof af rike och lysande
Medborgare. Rikdom och yppig lefnad le-
der til de högre lyslor, som då blifva fala.
— Härigenom öfvergår begreppet om heder
ifrån personer til ting, eller dermed för-
blandas; rikdomar, stundom ock Statens ly-
slor, blifva icke blott för mycket he trade,
utan ock ärfteliga, och emot sjelfva naturens
ordning och affigt tillägger man börd och
födsel heder. — Om lyckan at behaga Fur-
star och deras Ministrar, leder til Åmbetens,
Åreställens och Rikdomars erhållande, he-
drar man äfven konsten at behaga. — Snart
upstå härigenom omärliga och hastiga rik-
domar, Åmbeten erhållas utan skicklighet och
arbete, Åreställen och värdigheter utan någon
slags ära eller personlig förtjenst. — De

konster, som öka yppigheten, tilraga, blottå inbillningen fästet er värde vid saker som ej hafva något; Smaken för det ädla och sköna förfaller hos dessa lysolösa människjor, hvilka endast vilja njuta: det egna och befinnerliga blir omtyckt, verenskaperne förringas, det lärfsinniga tager öfverhanden, och det behagliga blir mera hedradt än det nyttiga och årbara. — Men i et Samhälle, där människjorne lå långt vikit ifrån naturen och fanningen, där äro både Åreställen och Åran sjelf skiljda ifrån den fanna Hedern, hvilken då endast finnes hos et ringa antal människjor, som hafva nog finnes styrka at vara dygdige och nog mod at vara fattige. I et sådant Samhälle, säger jag, är den heder, som grundade sig på antagna vanor eller fördomar, hvilka likväl underhölllo Folkets verkningskraft, icke mera rådande i de lägre medborgares Claster, än den fanna i de högre.

12 §.

Men, mine Herrar, jag har tiläventyrs redan uttrötat Edert tålmod, och den enda såkra förtjenst jag kan tillägga dessa strödda reflexioner öfver Hedern, är kortheten. — Tillåten mig därför, at til slut framställa följande önskingar, samt i erfarenhet och förnuft grundade Sanningar.

Måtte Regenter och Lagstifrare, med et ord, den styrande magten i Samhället gifva opartiskt i alla stånd stora snillegäfvor för- enade med dygd, et utmärkt företräde, och at Snillet utan dygden hvarken uphöjes eller högaktas, ehuru det i sig sjelft är aktning- vördt; ty det är i förening med dygden, och efter hennes grundsatser som stora Snillegäf- vor med rätta tilvinna sig en allmän högakt- ning, eller den sanna hedern, och intet kan vara en Stat allmännare nyttigt!

Måtte Lasten endast vara vanfrägdad, och ingen Class af Medborgare förnedrad! så at hvarje människja i Samhället må kunna tän- ka väl om sig sjelf, göra det goda och vara nöjd. — Måtte den styrande Magten före- na med begreppet om Heder och Dygd kär- leken til Lagarne och deras efterlefnad, och ingen annan än den, som urakrlåter sina Männskliga och Medborgerliga skyldigheter, vara vanhedrad! — Måtte Hon lära, at icke utan nödvändighet förändra och föröka sina Lagar; på det de måtte vara vördade men icke förskräckande, och på det Hon i följd häraf måtte vara älskad i det Land där Hedern är rådande! Hedern bör gifva at hvar Medborgare afsky för det onda och kärlek til skyldigheters upfyllande; och måtte han aldrig anses såsom slaf för det

stånd han tillhör; men vare han til blygd och vanära dömd, om han i sin mohn ej kan göra något godt! — Måte Regenter och Statens Syresmän aldrig vika ifrån den öfvertygelsen, at de samma dygder, som grundlägga små och fattige Stater, äro nödvändiga til at underhålla dem, då de blifva store och mägrige: och måtte en Mandevil och de som med honom hyfa lika förderfliga grundfater, aldrig kunna inbilla Människjorna, at trohet i sina förbindelser, vördnad för Sanning och rättvisa, icke äro nödvändiga i stora Stater! — Hade Rom icke vikit ifrån de grundfater och tänkesätt, som gjorde det mäktigt, vördadt och fruktadt: hade den kärlek til Frihet och Fädernesland, de Medborgerliga dygder, de enkla och rena seder som gjort Bruter, Camiller och Reguler odödliga, hos deras efterkommande blifvit vördade och utöfvade; så hade ock på Jordkloret ingen Stat gifvits, som kunnat fördunkla des Åra eller emottå des magt. — Men orsakerne til Roms fall kunna öfvertyga alla Nationer, at hvarken Tapperhet eller Snillet och Årans namnkunnighet fria från den vanära och olycka, som åtfölja fördärfvade Seder. — Der ögonblik då hedern icke är ljålen, eller förnämsta driftjådern til de regerandes verklamhet, til de lydandes affigter och gåringar; då listiga rån-

ker eller rikdom tilvinna sig de äreställes och belöningar som endast hedern borde gifva: detta ögonblick, säger jag, är et Folks första steg til sin förnedring, et steg at utsläcka den gnista af Guddomlighet, som uphöjer och förädlar des varelse, och at i sit första grundämne förstöra sjelfva fröet til seder, dygder och odödlighet. — Slutligen önskar jag — och det med full öfvertygelse, at detta vörnadsvärda Sällskap med en ande och en själ instämmer i samma önskan, at hvart stånd hos et af Naturen ädelsinnadt, af Fiender ännu aldrig belegradt, af inbördes stormar stundom skakadt men igenom vishet och Förstånd åter förenadt Folk, måtte under stigande uplysning och fördomars bortläggande ständigt bibehålla en liflig känsla af den sanna Hedern! Och måtte den styrande Magt, i hvars händer och til hvars vishet detta Folk anförtrodt sin Medborgerliga Sällhet, vid skenet af den sanna Uplysningen leda, rena och än vidare förädla denna sanna Hederns känsla, återgifva honom det värde han igenom öfverflöd och veklighet förlorat, och snart skall han i hvarje Medborgares hjerta blifva driffjädern til ädla och mänskligheten hedrande gärningar til at handla efter dygdens grundarter, af hvilka upkommer tilfredsställelse och aktning för sig sjelf, samt ostridig rätt til andras,

hvilket efter de redan anförda bevis utgör
 själfva Väsendet af den sanna Hedern.

Sinnenas Storm och Lugn.

Min Vän! där inga söcker dragas,
 Ej glädjen något intryck gör,
 Där aldrig öfver mödan klagas,
 Man aldrig hvilans Låflång hör,
 Af Stormar molnen ju förjagas:
 Och för at veta hur det dagas
 I mörkret man ju vakna bör.
 Ur hjertats djup när qualens tåknar
 Til ögats himmel stigit opp
 Och gjutit sig i tårars lopp,
 Som Håltregn i de hemiska öknar:
 När aningen, i forgens drågt,
 Utur en framtids gömslen tvingad
 Af minnet och af fruktan vingad,
 Med ödets spöken dig förskräckt;
 När utur fordna nöjets grift

Des vålnad, flygtig kring din hjesfa
 Lik Mördarn förd af Ångerns drift,
 Och fordna plågors qvåfda gift
 De nya Imårtors uddar hvåffa:
 När tanken sig förlorad stråckt
 Bland dimmorna af det bekymmer;
 Som lifvets morgonrodnad släckt
 Och trösten af des afton skymmer:
 Förlamad uppå mödans stig
 När vid förtvifflans hala branter,
 Mot tafans tvalg du lurar dig;
 Och blixtrarne från fästets kanter
 Emot dit hufvud rigta sig:
 När åskans vrede grymmast ryter,
 Des vigg, med et vålgernings-flag,
 De svarta molnens murar bryter
 Och rymdens dystra natt förbyter
 Til gryningen af glädjens dag.
 Med ljusa skyars flor beträckt,
 Til känslans afgrund hopper nalkas
 Och qualmet af din ångslan svalkas
 Med tålmodets lena slåkt.

Bekymrens tyngder redan fänkas
 I tidens flod, til glömskans ort;
 Och qvalen som din oro gjort
 I ódmjukhetens tårar dränkas.

Min Vän! lå skall uti din barm
 De starka känslors vålde skiftas.
 Men känner du af hvilken arm,
 Til dygdens tröst, til smädarns harm,
 Det dolda ódets lagar stiftas?
 Hvem är, som evigt menar vål,
 Som troget för din lállhet vakar,
 Ej mindre när Han åskan skakar,
 Ån då, når glädjen i din själ
 Från Honom flödande du smakar?
 I lyckan, hvarest fins det band
 Som ófvermodets fart kan skränka?
 I motgång, hvilken hjälpsam hand,
 Som kan en droppa kyla skänka
 At hjertats glöd, at finnets brand?
 Hvem är den vän, som alt förlöke
 Af månskliighetens bittra óden,
 Och under plågorne och nöden

—————

187

En lydlig hjesfa tåligr krökt;
Den Vån, som i de mörka stunder
Kan styrka ge mot farans hot?
Han kån ej af Föruftets grunder;
Men låg vid Oljobergets fot.

—————

*Om Lagstiftningens inflytande på
Sederne *).*

Lagstiftningen i et land verkar icke mindre på characteren och allmänna Folklyner, följagteligen på allmänna Sederne, ja ofra långt mera, än Climatet. Lagstiftaren bör därför vissligen berjena sig af Climatets fördelar i vista fall, och i andra fall arbeta mot dess brister, (emedan han ingalunda kan ändra Climatet) och förkomma årminstone skadan, då han vill omdana et Folks lynne och uphjelpa des Seder. — Sålunda har en Nordisk Regent mera medhåll af Naturen, då han til sin Folk talar friherens och öfvertygelsens språk, och en Asiatisck då han talar ingifvellsens.

De förste Lagstiftarne hafva varit nöd-

*) Utdrag ur en Fransck Anonymes tankar om
Upfostran. Inländt.

fakade at hafva afseende på temperamenterne och Folkets lynne, då de ville stadga de första Lagar — Också se vi, at styrellerna likna Klimaren — Nordens Folk, beherrskade af en naturlig phlegme, kan hända trognare Naturens rött, hafva framför andra bibehållit den smak för frihet, som är människor medfödd. — De lödtra Folken herliga, inbillningsljuka, skygga, entusiastiska, öfverdrifna i laster, likasom i dygder, hafva offrat sin frihet utan alt förbehåll at envåldige Regenter. — De medlersta Nationerna hafva i Regeringsfåren merendels en lycklig blandning mellan Nordens själfständighet och Söders tråldom. —

De Monguliske Tartarerna, sedan de antagit Chinesiska Lagar, förlorade inom kortare tid än et seculum sin nationliga caractere: nu för tiden äro de föga skiljagtige från den inkråktade Nationen. En colonie af Gäller, som genom vapnen banat sig väg och satt sig ned i mindre Asien, antog des Lagar, följagteligen des lynne. — Consuln L. Mummius, mer Soldat än Philosph *)

*) Det är samme Consul, som efter Achajas eröfring lät lasta på Forvagnar och Örlogsskepp alla de raraste måhingar och det eröfrade Greklands mäterstycken, men förbödd at efterapa dem, om de kommo at förskänka Romerska Sederna. —

bedrog sig dock imedlertid icke deri, när han såg sina Legioner förkräckas vid blotta Gallernes namn, då han upmuntrade dem med detta korta, verkligen militäriska uttal: "Galaterna äro fövkligade, de hafva antagit Asiatiska Lagar, de hafva upbört at vara Galler: — gån på, Romare! gån til Segern!" —

Desse samme Galler, utan at gå ur deras Fädernesland, huru ofta hafva de icke ömsat National caractere? Blott därför at de ömsat Lagar, inrättningar, bruk. — Detta bevisar nog samt, hvad stort inflytande Lagarne hafva på sederne, —

Religionens verkan på allmänna Sederne.

En annan slags Lagstiftning, mågtig at verka med en underbar styrka på allmänna characteren och Folklynnets, är Religionen. Numera tog sin tillflykt til detta krafriga Medel, för at ändra de förste Romares vilda Strårröfvarlyune, göra dem arbetsama, hushållsama och beskedliga, användande i sådan affigt de Religions-Lagar och bjudande ceremonier,

170

som han föregaf sig hafva fått befallning om af Gudinnan Egëria, med hvilken han sade sig hafva mystiska samträden om närtorna; en nydiktad Guddomlighet, som så mycket mer vann bifall, som hon skulle hafva sit namn af Egere, och påsyfta de behöfvandes, de torstiges och fattiges hjälp, och denna Gudliga politik kunde ej annat än lyckas i en Stat, där ännu Allmänheten eller pluraliteten var fattig. — Numa hade ännu idel okunniga halfbarbarer at göra med; och som hans gudliga bedrägeri var afpassadt efter tidens och folkets vidskepliga lynne, samt hade et godt ändamål och den bästa verkan, bör han i alla tider högaktas som sit Folks kloke vålgörare. — Romarne blefvo från den tiden et annat folk: mildare, samfundsligare, mindre våldsame, mer arbetsame. — De förblefvo det, intil dels at de öfvervundna folkslags Lagar och Religion blandades med Romerska Rikets: då förändrades allt: Seder, vanor, och sjelfve Asiens inkräktare, förbytte sin caractere. —

Hvilka underbara förändringar har icke Christna Religionen verkat i Folkens caracterer? — Då den förbättrat Lagstiftningen, brutit slafvens bojor, helgat äktenskaper, bannlyst ättelstuporne och människo-offren, med et ord, förmildrat sederne, har den E-

—
vangeliska Lagen, så til fågandes, Skapat en
helt ny verld. —

Rättelser:

pag. 144. rad, 10. står: om det fanna i
hjertats begår,

läs: om det fanna i kån-
florna, der fan-
na i förståndet,
och der fanna i
hjertats begår.

pag. 156. rad. 28. står: Mexieos,
läs: Mexico,

Bokstafs-fel tackes Lälären sjelf rätta.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA

UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN

AF

SÄLLSKAPET F. B.

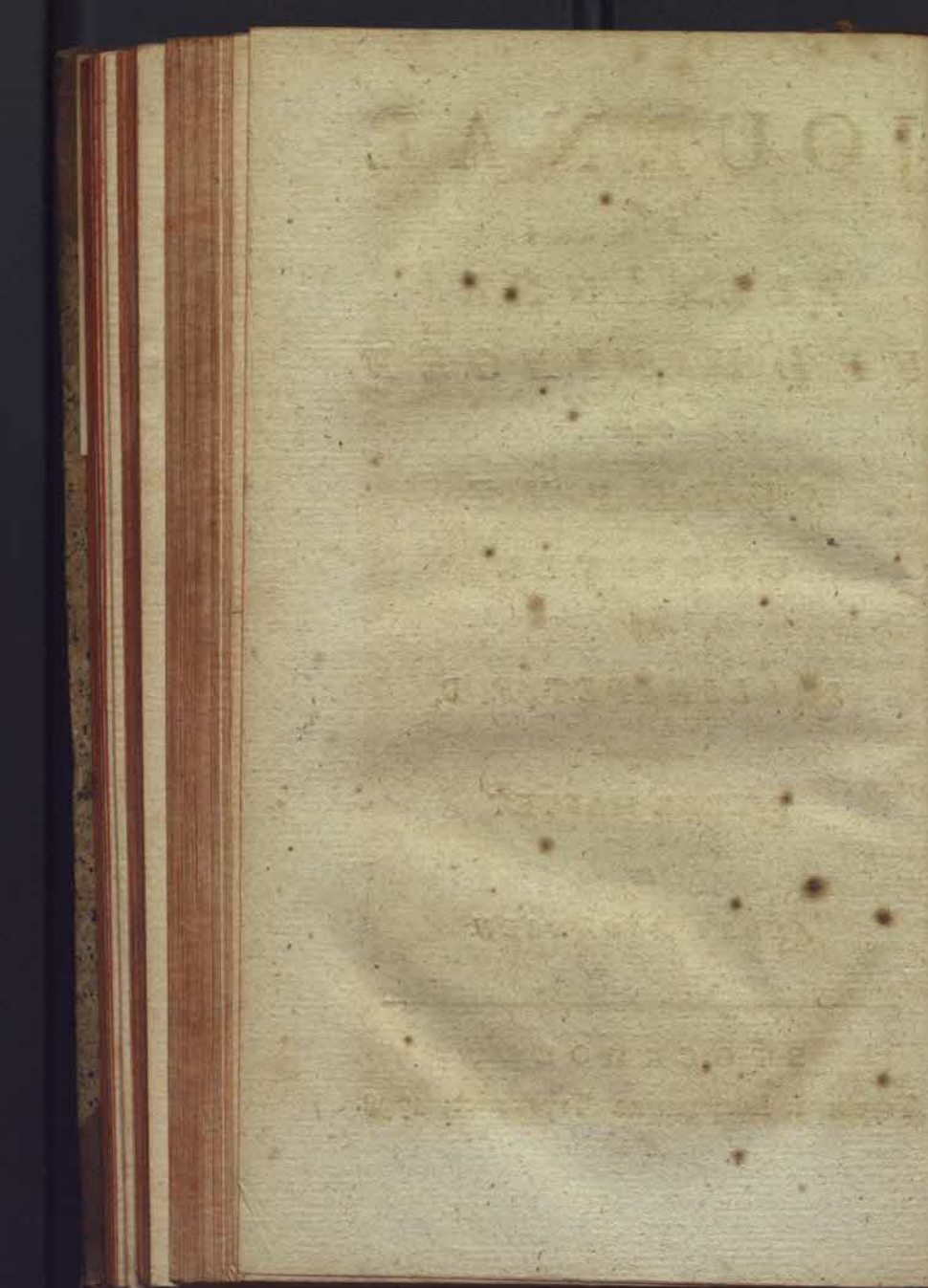
FJERDE HÄFTET

AF

ANDRA ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,

Tryckt i KUMBLINSKA Tryckeriet, 1798.

Smaken.

Ingen misskänner den verkliga inflytelse smaken har vid bestämmandet och njutningen af våra nöjen; och, utan morsågelse, utgör des tilfredsställande det viktigaste af hvad vi kalle lycka. — Våra nöjen afmätas efter mängden och fortlätningen af de behagliga intryck, som göras på vår själ. Dessa föda glädjen inom vårt hjerta och teckna med förnöjstamherens känslor fällherens bilder i hvart föremål för vår lekande tanke. Men vi löke fåfångt nöjet och upnä aldrig lyckan, om icke de intryck som göras, de föremål som möta, öfverensstämma med vår smak och äro des aftryck. I annat fall skall ledsnaden blanda sig i all njutning och en tränande olust följa oss vid alla våra företag.

Diderot i sin afhandling om det Sköna, gör den icke föllan träffande anmärkning: at det, hvarom man mest talar, vanligen

minst kännas. Vi kunne, kanske, fåga det
 samma om smaken; vi känne behofvet deraf,
 vi se des verkningar, men fyslofåtte oss
 mindre med des utredande. Visserligen må-
 ste vi, åtminstone til en stor del, härleda
 den från vanor; äfven som de nästan altid
 leda våra tänkelått. Sällan skilje vi oss från
 et antaget fått at inse och döma öfver före-
 kommande ämnen och händelser: det är
 ifrån en viss synpunkt vi börje våra forsk-
 ningar; och vissa antagna begrepp tjåna oss
 dervid til råttetsnöre. Alla de föremål, som
 antingen åro utom des fattningskrets, eller
 deremot strida, väcka ej våra begår eller ock
 meddela oss obehagliga känslor och medföra
 hvad vi kalle afsmak. Vanan har lårt oss,
 at anse vissa saker såsom goda och behag-
 liga, äfven som erfarenheten visserligen lagt
 grunden til dessa begrepp. Vår derpå grun-
 dade slutfats har införlifvat sig med själfva
 känslan; och då denne, mera liflig, föregår
 all granskning, tyckes den äfven i sin dom
 utgöra det vi kalle Smak. Man igenkänner
 fanningen af denna upgift i den lika smak,
 vi oftast finne rådande inom en viss krets
 af människor af lika utrymme, lika fatt-
 nings gåtva och lika odling, åtminstone måste
 det medgifvas, at bland et visst, större eller
 mindre antal människor af lika omständig-
 heter, en nåra likhet i smak är rådande, så

väl vid bestämmandet af tänkesätt, som val af nöjen och verklamhet.

Med upmärksamhet på människan under des mångfaldiga ombyten, i des särskilda grader af odling och olika ställning, genom tidevarf och secler, hafve vi de bästa tillfällen, at se de förändringar, som den allmänna smaken undergått. Vi skole finna des förhållande i likhet med deras uplysning och grundad på de allmänna tänkesätten. Den skall hos Vilden teckna naturens första råhet; i Landmannens lekar det enkla och oskyldiga; i Sparta hvilat sig på lagrar, sökta i krigets faror; i Athen, genom alla grader af förfining upå sin högd, och frambringa et känslö-ömt, snillerikt och läskert folk; hos Romaren, stolt och djärf, uplöka nya föremål för des årelyftnad, omstörta Riken och föra des styresmän fjättrade inom Roms portar.

Denna allmänna smak, rådande och föränderlig hos särskilda folkslag efter deras olika låge och odling, framlägger resultatet af de allmänna tänkesätten, och visar huru långt, samt i hvilka grenar uplysningen stigit. Des, genom tidernas ombyten och månskliga ärendenas vaxling, förändrade skick, förr eller senare synbart, men alltid

i sammanhang med mer eller mindre våld-
samma brytningar, beror af enskilda med-
lemmars inflytelse på det allmänna. Tyd-
ligen ligger således den enskilda smaken til
grund för den allmänna. Man skulle, kan
hända, vilja bestrida möjligheten af någon
sammanstående likhet inom et samhälle,
där få många skuggningar af olika lynnen,
olika verkningskrets, olika ställning och ut-
rymme måste förekomma; medgifvovt äfven,
at tvifvelsmål kunde ega rum, om icke den-
na tanning låge lika öppen i erfarenheten,
som tydlig för Philosophens forskande blick.
— Vi medgifve den inflytelse samhälls-lagar
och deras handhavande medföra til stadgan-
de af seder och tänkesätt: Deste lämpade ef-
ter Nationens läge, utsigter och behof, samt
förändrade efter olika ställningar och tider,
på en gång både bibehålla och reckna den
allmänna smaken; men äro ej den källa hvar-
ifrån han ledes. Utan tvifvel äro de en
kort sammanfattning af et helt samhälls
fattade begrepp och gjorda framsteg. Det
är från enskilda personers åtgärd de leda sig,
som, då de föreställa det hela, måste fram-
ställa detta hela sådant som det verkligen
är, och i sit högre ljus från denna synpunkt
inte medlen til des tilväxt och förädling. —
Enskilda personers inflytelse på de allmänna
tänkesätten är ofta lika håftig som synbar;

det må då vara själfva personens värdighet, hans lysande egenskaper, det ovanliga, eller andra omständigheter, som enskildt eller sammantagna tildraga sig upmärksamhet, väcka förundran, och elda begäret til efterföljd. Vi finne i olika tider och ställningar vissa nöjen mera sökta och valda; vissa prydnader mera gynnade och allmännare antagna; vi se dessa lika snart ombytas och utvexlas mot andra; själfva de Moraliska begreppen, som dock alarminst tillåta någon ändring, iklåda sig stundom nya dragter; dessa förändringar följa och utgöra smakens aftryck; och — då vi fråge, hvarifrån de leda sig? Monne icke vissa personers inflytelse, gynnad af omständigheterna, är dertil bidragande? Äre vi ej genast färdige, at inse och medgifva denna taning?

Så snart vi inse och bifalle den mångfaldiga skiljagtighet och skuggning, som vilar sig i människors lynnen, tänkesätt, ställning, verknings-krets och behof, framlägge vi äfven et utkast til den enskilda smakens olika bildning. Den minsta utsväfning, det minsta språng utom de rämärken, inom hvilka vi blifvit satte at verka, skulle röja brist på smak. Philosophen med all sin djupa forskning dömmar illa om konstens sänhet vid uppställningen af en ny Coëffure.

Ofta står kännaren hänryckt af det sköna i en tafla, där en annan med all möjlig upmärksamhet och granskning ej kan upträcka anledningen til hans beundran. *Mozard*, med all sin konst i sammanfattningen, med all sin finhet i smaken, känsla och rikhet i uttrycken; *Mozard*, beundrad af kännare och odödlig! Skulle han väl mera förnöjt den lägre Claisen af våra likar genom sina verkliga mästestycken, än den enfaldiga tonen af en simpel polska? Och monne ej den enkla men oskuldsfulla Landstäckans glåttiga åtrå mera tilfredsställes af den blinda kringvandrandens skorrande toner från en ostäm d harpa och gnislande viol? Hvilken kännare af det sköna, det vackra och behagliga, låser utan hänryckning, och nekar sig bifall, sin vördnad och beundran åt den odödlige Författaren af *Atis och Camilla*? Men skulle vi därför neka den ännu icke odlade själen en öm och liflig känsla, som med ännu större förkjusning låser Historien om fogel Blå, och Sjunger om Herr Peder och liten Kerstin? — Vi granske och döme öfver förekommande ämnen efter vårt fattningslätt, och hafve alltid en viss synpunkt, hvarifrån vi skåde alt. Vår smak måste antingen blifva förvånd eller förvandla sig i afsmak, så snart vi gå utom denna krets.

Et lika förhållande visar sig vid valet af våra nöjen. Utan tvifvel är det smaken som bestämmer deras värde och väljer det ena heldre än det andra; då åter denne bestämmes af vår odling, våra vanor, våra tänkesätt. — Hvar ställning i naturen har sin njutning af nöje, afpassad efter des behof och tillgångar. Naturens Herre, välgörande i alla sina anordningar, har, med känslans liflighet, äfven utstakat gränsen af des utrymme och visligen lårt oss, at inom vår krets kunna känna och njuta sällheten. Vi söke nöjet och lyckan på den väg och genom de medel, som för oss blifvit kända, och tilfredsställe då ljufvast en rådande smak, som sällan sträcker sig utom denna gräns. Med inhemtande af nya begrepp, med förståndets odling, med vidsträcktare kännedom af verlden, öppnas för oss en ny bana, som, då den ökar och höjer vår smak, då den ger oss nya känslor och alstrar nya begär, äfven medför nya tillgångar, och liksom flyttar oss i en annan ställning. Landmannens enkla lekar och tarfliga spis fågnar och tilfredsställer lika lifligt hans önskan, som konstens uppfinningar i en högre värld; och vi bedrage oss, om vi tro honom mindre lycklig under sitt låga tak, än den mågtige inom förgyllda murar. Ack, huru många gånger, M. H., skulle äfven en lysande

høghet vilja byta med arbetaren, då han, tröttad af dagens möda, inom sin låga hydda och i en sorgfri själ känner sällhetens intryck, omarmad af en lika enkel, men äfven lika glättig och öm Maka! Huru ofta måste snillet uplöka herdens tjäll och följa honom i sina menlösa yrken, för at lifligast zeckna nöjet och lyckan och lifvets gladaste njutning för de dödlige!

En finare och högre smak, och som, kanske, närmast förtjänar detta namn, är dock någre enskildes lott framför allmänheten. En förmåga, at i hvar sak längre framtränga; en mera liflig och hastig forskningsblick; en närmare känsla af det sköna och intagande; et träffande omdöme, som ofta föregår själfva granskningen. — Visseligen förutsätter detta en närmare kännedom af det sköna i hvar sak eller föremål, äfvensom annars intet träffande omdöme eger rum. — Men det gifves äfven en mera eldighet i själen och en hastigare känsla, som ofta icke följer, utan öfverträffar själfva kunskapsgraden; som lifligare deltagar, och närmare njuter; som utstakar råmärken för det passande, och fastställer det mått, den ordning, som dervid måste i aktagas. — Så snart vi tale om det behagliga, det anständiga, det höga och det fina, hvaröfver smaken dömmar, saknas ofta regler, i syn-

nerhet, som här förekomma så verkligen
 fina och nästan omärkliga skuggningar, och
 desse åter så vexlande, at de ej genom dem
 kunna beståmmas. Äfven måste här saknas
 medel at öfvertyga; och med all den lifliga
 känsla, som den ene har af det sköna i en
 sak, skulle han ej kunna öfverföra den til
 en annan. — Men äfven som i hvart ämne
 och föremål gifves et sannt och verkligt, så
 måste äfven gifvas en ren och sund smak;
 och — monne den icke leder sig från de
 första intrycken, som medfört rigtiga be-
 grepp och stadgat sanna principer? Äro icke
 desse åtföljda af en (om jag så får säga)
 finare organisation, låttrördare själ och lifli-
 gare känslor? Hvart nöje, hvar njutning
 tillåter en viss höjd af förfining, och med-
 för i samma mon en högre känsla af säll-
 het, som endast upsöktes, kännes och vär-
 deras af smaken. Och hvarifrån skulle an-
 nars leda sig den ljufva hänryckning, som
 hos den ena likafom intager hela själen, då
 en annan vid samma njutning är kall och
 liknöjd? Se vi icke den ene i et och sam-
 ma nöje uplera nya tilgångar och bringa det
 til en vida högre och för känslan mer an-
 genäm finhet? Är det icke den enas lott
 framför en annan, at på en gång upraga
 alla själens förmögenheter, och frambringa
 mera fågnande, ädlare intryck? — Utan

tvifvel är det snillet förenadt med en fin känsla, som kan söka och medföra denna förädling; och hvar annars, om icke i dessa egenheter, finnes den högre, den finare smaken?

Ofta kunne vi icke själfve utreda hvad vi känne, än mindre framlägga de grunder, hvarefter vår smak dömmar. — Det händer oss at möta ansigten, dem vi förut aldrig sett, personer som äro oss fullkomligen okända; och vi erfara dock en känsla, som antingen genast tyckes tilbjudas dem vårt förtroende, eller upträcka hos dem något motbudande, något som hemligen anklagar dem och nekar vårt bifall. Det kan äfven hända, at, oaktadt vi äro genom allmänna rösten öfvertygade om deras verkliga förtjänster, dock ännu något likasom bortgömmar dem, eller åtminstone hindrar deras intryck på vår känsla. Ja, vi kunne vid alla deras förfök at vinna vår tilgifvenhet, förblifva kalle; och denna liknöjda känsla är en förebräcke inom oss själfva, men vi kunna svårligen öfvervinna den. — Visserligen måste här några tidigt fattade begrepp och dermed förenade känslor, som hos oss blifvit en omärklig vana, ligga til grund. De hafva förmodeligen lå införlifvat sig hos oss, at de likasom utgöra et nödvändigt

samband med vår varelse, likasom tilhöra vår natur och äro närvarande vid alla de intryck, som förekommande objecter göra på känslan. Utan tvifvel stadga de Moraliska begreppen förståndets omdöme och verka på känslan; men med dessa moraliska begrepp kunna äfven vissa materiela, (om man så kan yttra sig) såsom dertill hörande och som först göra sina intryck, oafhångigt vara förenade. Medgifve vi då, at känslan genom vanan föregår själfva granskningen, och at detta är, hvad vi kalle smak, så blir denna, annars ouplösliga gåta, för oss mera lätt at utreda.

I allmänhet och så länge vi ege frihet at handla, är smaken den, som stämplar våra företag. Det är smaken som utstakar fättet af vår verksamhet, som uplöcker våra sällskap och väljer våra nöjen; det är smaken, som lifvar känslan och sprider glädjen inom våra bröst; det är smaken, som endast gifver vår njutning sit värde och lyckan en beständig form. Des föremål är det sköna, det angenäma och behagliga; men erkännom det, M. H., vi vore olycklige om den ej äfven kunde förenas med det sanna och nyttiga. Föreställom oss den, som med all smakens finhet och snillers eld dock förenade en trög bild af det sanna och en kall känsla

för dygden: skulle han väl själf upnä den verkliga lyckan? Skulle det väl gifvas någon lycka utan sanning och dygd. Finnes det någon farligare eld än Snillets, någon mer förförande bild än Smakens, då den öfvergifvit Sanningens, Dygdens och Religionens föreskrifter til Sällhet? Kunne vi utan rysning föreställa oss det verkliga onda som det milsledande snillet sprider bland människor? Skall det ej med de behagligaste färger reckna lasten, och i den mest sirade dragt framställa det falska? Skall det ej finna medel, at hindra sanningens röst? Skall det ej tända och underhålla villfarelsen i osörfarna hjertan? Skall det ej upelda begären? Och monne ej redan talrika skarar af förförda likar, många känslofulla hjertan, som annars med värma omfattat dygden och gifvit sanningen sina offer, på denna väg förvillade, njutit icke en verklig, men några stunders inbillad lycka, hos hvilka skuggan omsider skall försvinna, och förebräelserne följa sällhetens saknad? — Det gifves en högre smak, som i hvart föremål upräcker det sköna, det stora och behagliga; men kallom icke denna smak god, förrän den hvilar vid det dygdiga och sanna. Det gifves en mängd nöjen, hvilkas njutning eldar begären; men den goda smaken väljer endast de sanna och verkliga. Må tacksamheten följa de

människor, som på denna väg föregå sina likar! At håri löka sin lycka och bidraga til medmänniskors förädling, det är at vara stor, sit flågtes vålgörare, och et föremål för kommande åldrars bifall och välsignelser. Det gifves en ådel, en hänryckande känsla af sällheten, som födes af dygden; och utan tvifvel är denne den renaste, den mest tilfredsställande, den varagtigaste: ack! Om den böjelse som följer oss, den smak som varit vår ledare, medger och besannar denna röst: jag har fört fanningen, jag har älskat dygden: då skall ej vårt hjerta klaga: jag har varit olycklig. — Nej — Om Sällhet och Lycka finnes på jorden, få bo de i den Dygdiges hjerta.

*Medborgerliga Friheten til sin Grund,
Beskaffenhet och Gränser.*

FRIHETEN! Vår sällhets grund, vår önskans föremål, farlig i onskans händer, men nyttig och nödvändig för den Vise och Dygdige Medborgaren, sådan, som et Samfundes välfstånd åskar, är det ämne jag ärnar behandla.

Alla Samfunds dygder förutfatta Friheten såsom sin grund, hvarpå de hvila. Själva Naturen af Dygd utmärker det; de Lärde hafva sökt at bevåsa det, och många tiders erfarenhet har det bekräftat. Frihetens betraktande i olikt afseende har icke hindrat människorna at öfver hela jordkretsen känna och inte des nödvändighet. Den Verldsvise har måst antaga hånne såsom en grund-pelare til sin Låro-byggnad; Sedolåraren har utom hånne icke kunnat fordra Rättigheter, icke påyrka Skyldigheter; Statsmannen har hånne nödvändig til egen Sårkerhet och Medborgares Vål; Lagstiftaren och Konungen måste ifrån hånne taga grund til Laglydnad, til belöning, til straff, til rättvisa, til nåd, och med et ord, til egen och all Medborgerlig Sålher. Ty utan Frihet är Laglydnad en motfågelle, belöning och straff gåckeri eller grymhet, rättvisa och nåd toma ljud, som icke i sakens natur hafva et motvarande föremål. Fornverld och lamtid gifva hårpå oemotfågliga exempel. För en ålskad Samfunds Frihet upoffrade Leonidas och hans Hjeltar lifvet. För hånne skördades oförgånglige Lagrar på Marathons fält och Salamins bölja. Utom hånne funno de storfinnige Sagunter hela naturen rystlig, och störtade sig heldre i lågorna ån at lefva en dag såsom

fåsom slafvar. För hånne kämpade och stupade Pharsalas Hjeltar, och Catos ande var för hög at vistas i et Samfund, där Friheten försvunnit. Hvad annat än Friheten låter ock Grönländaren älska sit hårda Climat, sin usla koja? Och — jag frågar dig vandrare, som öfverfarit Oceanens rymder, som i Africa skådat förstörelsen af all Samfunds-Frihet, som i America hört förtviflans suckar deröfver, och stundom derföre sett hämnadens gruflighet — jag frågar dig: har du någonsin funnit glädjens blick framstråla ur desse olyckliges ögon, som på en gång förlorat Frihet och Fädernesland, eller deras själ tilfredsstäld smaka någon lifvets förnöjelse? Hafva icke tvärtom olycklige fäder önskat sina barn ofödda, och förtviflade mödrar utsläckt det lif de gifvit, för at undanrycka grymheten och slafveriet oskyldiga offer?

Alle hafva således funnit en Samfunds-Frihet nödvändig; men grunderna til denna Frihet, hånnes beskaffenhet, och gränser hafva varit ämnen för de Lärdes forskningar och Statsmäns slughet: et mål för de Styrandes magt, och de lydandes fåkerhet.

Utom rättighet och magt at styra och skyldighet at lyda, gifves intet Samhälle.

Et tilstånd, hvori en del lærde fåtta männi-
 skorna i deras första början, där alla voro
 fria, jämngoda och oberoende, där ingen
 egde rättighet at befalla, ingen var skyldig at
 lyda, där en illa känd Naturs lag var enda
 reglan för deras gerningar, enda gränsen för
 deras magt; et sådant tilstånd är inbilladt,
 des verklighet är stridande med själva be-
 greppet af Samhälle. Föråldrar och barn
 hafva utan gensägelse utgjort det naturliga-
 ste, det första Samhälle, men hvilka öma
 rättigheter och skyldigheter gifvas icke
 i detta? Sökom då icke någon grund til
 Samfunds frihet i et få diktadt, men icke
 naturligt tilstånd.

En fåkrare grund til Samfunds Frihet,
 til rikens upkomst och Konungars vålde vilja
 andre härleda från Folket eller myckenheten,
 som öfverlätit, säga de, sin gemensama magt
 til utöfning i en eller fleres händer, emot
 vissa rättigheter och förbindelser, genom hvil-
 ka den få kallade naturliga Friheten med nå-
 gon inskränkning blifvit införd i Medbor-
 gerligt Stånd, under namn af Samfunds Fri-
 het. Detta har Sanningens utseende, men
 saknar hånnes väfande och kraft. Denna
 verkan är riktig, men des upgifna orsak är
 falsk; ty hvem utan nödvändighet, eller utan
 fara, och följljagligen utan fruktan, skulle

älska at ifrån hånne nedstiga til tjänare, ifrån befallande til lydande? Såsom en grundläggning rådande i hela Naturen utan undantag är denna: at et högre, et visare och förnuftigare väsende är af Naturens Uphofsman årnadt at råda och styra et inskränktare, et til förstånd och vishet svagare. Vi til egne Gud styrelsen öfver hela Naturen, derföre at Han eger et Förstånd utan jämförelle, en Vishet utan gråns. Vi til egne ois välde öfver kreaturen, men hvarpå grunde vi detta, om icke i vårt företräde i förstånd och vishet; ty i fysiske styrka öfvertreffa de ois mångfaldigt. En magt, som i utöfning icke ledes af vishet och förutseende, kan således icke annat än förstå sig själf och andra. Naturens affigt är då icke tveydig: där hon nedlagt mesta vishet och förstånd, där har hon tildanat Styresmän för dem som inskränkta äro.

Större delen människor, det må vara af natur eller tillfällighet, äro ock för mycket inskränkta til at styra sig själfva: de behöfva förmynderskap och försvar. Det är då känslan af egen svaghet, men icke af egen styrka, förenad med en medskapad drift til fallhet, som öfvertygat dem om nödvändigheten at genom uplystares styrelse och visa förutseende ledas til et mål, dit väl Natursdrift och

egen önskan fört dem, men från hvilket egen oförmögenhet och okunnighet utestängt dem.

Det Våfende, som gifvit oss lif, har gifvit oss Frihet. Se där Frihetens första ursprung. Vår själ som eger en inre natur-drift til fällhet och fullkomlighet, eger ock en själfkänsla af en inre beståmnings princip, hvarigenom hon utan tvång af sinneverlden kan utvälja de ting hon til detta ändamål finner tjänligast: se deri består Frihetens våfende. Efter förståndets större eller mindre kännedom blir själen nödvändigt til sit val inskränkt: se där Frihetens naturliga gränser, hvilken heter Samfunds Frihet, då den utöfvas efter et på lunda förnufts principer foradt Samhälles grundlagar, som utstaka för alla des medlemmar deras skyldigheter och rättigheter, som påyrka alt hvad Samhällets välfärd fordrar, och förbjuda hvad deremot strider. Dessa lagar äro de grundpelare, hvarpå all Samfunds Frihet hvilar; de gifva hånne lif och styrka, de utstaka äfven hånnes gränser; men de äro ingalunda regler, öfverlemnade til utöfning i en eller fleres händer af en okunnig myckenhet: nej de äro den viles verk, och et uplyst förnufts alster. Det är den skarpsinnige Lycurgus, som gaf Sparta sina lagar, med lagarne enighet, med

enigheten styrka: det är den vise Solon, som gaf et löndradt Athen sina lagar; och et med tvedrägt upfyldt Rom, som vål egde många Hjeltar, men få vise, många lagbrytare, men ingen Solon inom sina murar, nödgades til eget bestånd ifrån Grekland hemta, och hos sig själfst införlifva hans lagar. Så vitna ock forntidens häfder, at fundera lagars helgd är en grundorsak til Rikens bestånd; at deras förakt bebodar Staters undergång. — J Asiens fordom lå rygtbara men nu förstörda städer! J lemningar efter et fordom florerande Egypten, et Grekland, et Carthago, ja själfva det gamla Rom! kunnen bättre än alle häfdateknare öfvertyga efterverlden om den fara, hvori de största Stater förlättas, om den undergång som förestår dem, då lagarne föraktas, lagskipning beror på godtycke; laglydnad förvandlas i själfsvåld, och en låg egnnytta är lagarnes både grundval och tolk.

I alla regeringsfått gifves och vördas Frihet, då deras ytterligheter, tyranni och slafveri undantagas. Men denna Frihets för stora inskränkning eller utvidgande har i alla tider varit den klippa, på hvilken både regerande och lydande få ofta stått och förgåtts. Från denna källa började Roms olyckor. Derifrån upkommo de stora oenigheter imellan de regerande och lydande, hvilka i läng-

den väpnade Medborgare emot hvarandra, och Republikens Frihet samt fullkomliga undergång blefvo derföre offer. Dock gifves af alla regeringar ingen til sina följder skadligare för dygd, för hjältemod, för kärlek til fosterbygd, för vishet och själfva Friheten, än Folk vålde. Grunden til detta vålde är fysisk magt utan vishet och förutseende. Det är en Thron omgifven med okunnighet och våld, en i mörker insvept domstol, från hvilken framlysa ingen stråle af ljus, ingen känsla af ädelmod, ingen blick af nåd. Det utöfvar tyranni under namn af Frihetens försvar; det tillagar åt Friheten en graf, men aldrig en fristad: det är en Colos, som bereder sin egen undergång, men huru många ädelmodige och dygdige Aristider kråstar den icke i sit fall? Det fordom lysande Athen är härpå et öfvertygande exempel. Det belönte tapperhet med oracklamhet, förglömde förtjensten, föraktade visheten, förföljde dygden, och föregaf sig beskydda Medborgerliga Friheten, då det var ovärdigast at åtnjuta hånne. De sökte och funno sin fullkomliga undergång. Hvarken Socratis dygd, eller Solons vishet eller Demosthenis våltalighet förmådde at rådda et folk, som, oakadt det fordom framalstrat Marathons och Salamines Hjeltar, hade nu förlorat all ädel känsla af Frihet och Medborgerlig ande, och låtit

egen falhet, feghet, och Macedoniens guld bereda sig tråldom under främmande vålde.

Rom styrdes i början af Konungar, och en nyttig Medborgerlig Frihet var folkets lott. Derefter stadnar högsta våldet i fleres eller Patriciernes händer, och en fruktan för tråldom och nit om Friheten uphetsade folket. Men en delad magt är alltid svag och mest underkastad missbruk. En håftig åsplan upkommer. Folket ville utvidga Friheten, Rådet sökte at den inskränka, och behålla sin öfvermagt. Partier upkommo: Medborgares lif och välfärd upoffrades; Folkvålder fick öfverhanden, som lade grund til et oinskränkt Envålde: och Cæsar uprättade åt Romerska Friheten en grafvård på de Pharaliska fälten. Dessa Rikens öden öfvertyga världen om mångvåldets och folkvåldets slippriga grund och ovaragtighet; men de visa ock, at Friheten förföljd icke blifver ohämnad. Då Cæsar hade hela Romerska världen för sina fötter, beslöt en fri själ des undergång; det var Bruti arm, som visade Cæsar, at han hvarken var oöfvervinnelig eller odödlig. Men hvad gagnade Rom detta offer? En feg och slafviske ande hade anstuckit själfva Stats-kroppen: Ingen Camillus, ingen Regulus, ingen Fabius eller Scipio försvara den mer; Cato var redan död, och Rom älskade nu mera bojon än Frihet.

Så bereder et folk sina egna olyckor. Så kastar det sig i ytterligheter, och des råttmåtiga straff för en misbrukad Frihet blifver tråldom under et oinskränkt Envælde, där en feg och slafvisk ande bereder sig i allas hjertan; där känslorna af sann åra, af dygd och själs höghet blifva dödade; där all ådel råflan för vetenskaper och fria konster försvinner; där en förtrampad mänsklighet icke vågar öma vid egna plågor, och en luck dragen öfver en förlorad Frihet anses för begånget brott; där truktan, nedrighet eller förtviflan åro driffjädtrar til gerningarna; där - - - men lemnom en så mörk tasta tillika med åtanken af et tillstånd, som hos en Fri och stält Medborgare upväcker förakt, hos en ådel och ömsint medlidande.

Låtom oss här i förbigåendet kasta en blick på det Vålende, för Hvars vink hela Naturen är hörfam, som gifvit verldar sina lagar, och människo-hjertan deras längtan, fruktan och hopp. Sådan synes då vara den allrådande Magtens vilja, den låter människo- skorna själfva bereda sit väl eller ve, antingen vara dygdiga, Fria och lyckliga, eller slafvar och olyckliga. Deras egna fria gerningar ådraga dem dessa följder; men icke är det Försynens lust til hämnd och straff, at Neroner vanhedra och plåga människo-

slågtet. Hämnd är en ovärdig guddomlighet, som rest sin thron på jorden, och där finner sina altare och dyrkare; men bort det, at des ursprung skulle härledas ifrån himmelen, eller härifrån sträcka sig dit, til själfva Kärlekens sköte och Dygdernas fristad. Det var et hårdt och hämndgirigt bröst, som först beväpnat Jupiter med hämndens vingar; hade det själfv egt högre, ädlare och ömare känslor, hade det aldrig nekat sin guddomlighet kärlekens och mildherens tecken. Så en Rättvis och Nädig Konung urgifver Lagar för sina Fria underfätare, hvilka skydda oskulden, hämma och straffa det onda; men hvem ville deraf fluta, at Konungen hade lust til hämnd och straff? Det ondas förbud utvilat hans afsky derföre, des straffande hans rättvita, oskuldens beskydd hans godhet, och den brottligas oförtjanta tilgift hans nåd.

Det skulle synas röja mer okunnighet än insigt af mig, om jag, sedan verlden eger flera tusende års erfarenhet, räknade bland tvistämnen denna fråga: hvilket regeringsfätt för medborgerliga Friheten är det bästa; den vidtfrågade Pope svarar: det bäst förvaltrade. Huru kan en så uplyst Man gifva et så ouplyst svar? Företrädet måste sökas i Regeringars grund-inrättningar, hvilka såtom olika måste vara sämre och bättre. Men voro

alla Regeringsfått til sin natur lika goda, då vore ock sanr, at det bäst förvaltade år det bästa. Om Machiaveller och Hobesier af svaghet och smicker vågat et försök at misleda Regenters Förnuft genom skadliga grundsatser; få hafva ock de blifvit vederlagde af en Regent, som redan på stridens bana vunnit högsta åra, i de Lärdes samqväm främsta stället, som ej mer finnes ibland de dödliga; men hvars åminnelle hos dem vunnit odödligheten. Dock lemnom dessa, och bjudom til at följa Naturen. Hvem älskar väl at håra sina Rökverk inför många Guddomligheter? Hvilken förnuftig önskar icke heldre at lagligen lyda en än många Herrar? Det är blott et enda Vålende som styr hela världen, men efter de bäst inrättade Lagar; en enda Sol är förordnad at uplysa jorden, en enda Sjal at uplifva kroppen. Hvilken högre eftersyn, hvad större exempel behöfva förnuftiga varelsor til sina Samhållens inrättning och bestånd? Exempel tagna af högsta Visheten äro de bästa. En magt är tvag i den mon hon är delad: i enheten ligger styrkan, i styrkan försvar. — Fåstom vi upmärksamhet på Staters tilstånd i förflutna tider, och vi skole finna, at i nödens stund hafva de måst söka i en endas vishet och rådighet den räddning, hvilken de förlorat alt hopp at erhålla genom många. Rom, som flera gånger gjorde

en enda til Öfverherre, under namn af Dictator, har fordom bevitat denna fanning: Norra Americas Fria Staters belågenhet bevitatar den nu. De lågo föl jagtligen och erkände företrädet af en endas visa styrelse, fast regeringslystnad och egennyttan hindrade des antagande, då de undsluppit faran. Hvad är ock er Rike annat än en stor kropp, sammanfatt af många Ledamöter? Men skall mer än en själ uplifva denna kroppen, så har man redan afvikit ifrån Naturen, så löker man at förena naturstridiga ting. Verktygen eller medlen i denna Statskropp, genom hvilka Regenten, som är medelpunkten och själen deri, uplifvar och styr honom, äro Samhällets Grund lagar; och i dessa eger Samfunds-Friheten sin grund, sit stöd, sina gränser, sit försvar.

At utstaka denna Medborgerliga Frihet til grund och gränser, har man redan i allmänhet gjort; at bestämma hånne i synnerhet löker man såfångt efter mönster i främmande Riken; icke hos Greker eller Romare, som misbrukade sin Frihet, och misskändes frukter, som utan minsta vördnad kränkte de Lagar, i hvilka hon egde beskydd. Icke hos de folkslag, som på dessa Rikens kvarlemningar upkommit. Och om Frihetens mer och mindre bestånd i andra Stater

nu för tiden är ej mit ämne at tala; utan
 för et laglydigt Folk, för en laglig Frihet
 älskande Svenske, utbeder jag mig få anföras,
 om den sanna och rätta Samfunds-Frihet, en
 uplyst Herres *) rankar, som i kärlek för
 sin Konung och Fosterland icke kände andra
 gränser än dem en inskränkt mänsklighet icke
 kan öfvergå. "Våra bristfälliga Lagar, under
 "hvilka vi i et halft Seculo lefvat, hafva
 "lyckligen blifvit undanröjda i den visa Lag,
 "af hvilken vi nu styras †), icke samman-
 "stickad genom händelser, utan på en gång,
 "och i et sammanhang tilredd, eger denna
 "Lag i synnerhet den förmon at vara tydlig
 "i alla des delar, at innefatta en orygglig
 "grund til des bestånd i längden, och at le-
 "da alla des förordnanden til en enda punkt,
 "til et enda ändamål, som är en noga ut-
 "räknad jämnvigt imellan Våldet, som tar-
 "vas för Regenten at styra, och Friheten,
 "som tarvas för Folket at blifva styrdt,
 "men icke tryckt. — At denna sanna, håll-
 "somsa och til et folks välhet oundgängliga
 "Friheten af det Svenska Folket eges, och i
 "orygglig måtto blifvit det igenom den nu
 "antagne Grundlagen försåkrad, derom kan

*) Se Hans Excell. Gr. *Scheffers* Tal om vår Grundlag.

†) Reg. Form. af 1772.

”hvar och en blifva öfvertygad, som denna
 ”Lag med tillräcklig insigt genomläser. Han
 ”finner då en Konung beväpnad med magt
 ”at styra, skydda och försvara; utan magt at
 ”stöta, undertrycka, angripa och förolämpa.
 ”Han finner underfåtare bundne at lyda i
 ”allmänna saker; men frie och säkre i alt
 ”hvad dem enskildt tilhör. Han finner den
 ”bjudande och de lydande sammanfogade ge-
 ”nom oskiljagtiga intressen i Lagens bestånd,
 ”och oförmögne at ensidigt besluta des up-
 ”håfvande.

Mätte mig tillåtas at til dessa starka och
 sanna drag af den rätta medborgerliga Fri-
 heten tillägga: at et Samhälle, i hvilket E-
 gendoms-rätten är helig och skyddad af
 Grund-lagarne, näringarne fria, enskild sä-
 kerhet och fred för hvar Medborgare at o-
 störd och til egen förkofran odla och för-
 bättra sine Förfäders handtering, utan fruktan
 at hans möda skall blifva en mäktig grannes
 rof: at et sådant Samhälle, låger jag, torde så
 i närvarande som tilkommande tider af up-
 lyfta och våltänkande Starsmän blifva anledt
 för det fullkomligaste mönster, hvilket åda-
 galägger, at en tillräcklig magt i Regentens
 händer ganska väl kan förenas med en nyt-
 zig medborgerlig Frihet, hvarigenom så myc-
 ken sällhet, som mänskliga inrättningar kunna
 åstadkomma, otvifvelagtigt vinnes.

En sådan grund-inrättning förenar på det lyckligaste fått Medborgaren och Konungen, gör honom til en mild Regent öfver sina undersåter, hvilkas förtjänster han belönar, hvilkas dygd han högaktar, hvilkas idoghet han upmuntrar, och hvilkas brister han afhjälper.

Icke på själfgjorda gilsnings-grunder, utan enligt en lång och ofviklig erfarenhet, befannad af uråldriga och nyare Staters välföringningar och öden gör jag då denna slutsats: at et på funda Lagar grundadt Konungavälde är för medborgerliga Friheten den naturliggaste och enklaste af alla Regeringar, och hvarigenom et Samhälle närmast torde kunna vinna sit anseende, sit välstånd och högsta lyckfälgighet.

Men M. H! Eder tröttade upmärksamhet påminner mig, at, sedan jag fökt utstaka gränser för medborgerliga Friheten, äfven fätta en gräns för mit *Tal.* *)

*) Ehuru denna afhandling för flera år sedan efter någon af originalet tagen afskrift funnits tryckt; torde den dock i anseende til ämnets vikt, och sedan den nu af Författaren själf blifvit öfversedd och rättad, af allmänheten med behag emottagas, med nöje läsas,

Hvad bevifar det?

När jag ser en torftig dygd
 Trampad, obemärkt och gåckad;
 När jag i den låga bygd
 Ser förtjänstens åra fläckad;
 Bröder! *Hvad bevifar det?*
 Jo, at mångdens skumma öga
 Ej det Nyttiga och Hôga
 Från hvarandra skilja ver.

När inom et stålklådt bröst
 Grymheten besegrar hjelten,
 Och jag hörer krigets röst
 Rytande kring ödefälten;
 Bröder! *Hvad bevifar det?*
 Jo, at uppå hjelte-banan,
 Utan ömhet, seger-vanan
 Vinner pris och rygtbarhet.

När en djerf och låg barbar
 Millioner offer skördar,
 Slafven tåligt bojan drar,
 Snilletts åska honom vördar;
 Bröder! *Hvad bevifar det?*
 Ännu åro ej, kan hända,
 Månskans råttigheter kända —?
 Frågom — men med varslamhet.

När revoltens stiftare
 Få en kraft, som rysligt härjar,
 Och en blind förföljelse
 Lugnets rike blodbefårjar;
 Bröder! *Hvad bevisar det;*
 Fel hos dem, som fordom rådde.
 List hos dem, som sist förmådde,
 Ljudet blott af jämnlikhet.

När jag ser i lyckans famn
 Veklingen förslösa dagar,
 Och at motvind ifrån hamn
 Ut bland klippor Fliten jagar;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 Ofta is i bröders hjertan,
 Språng til löjet, flygt för smärtan
 Mer än ödets vidrighet.

När jag finner Sanningen
 Nyttånd, misstrodd, lömskt förnekad;
 Deremot förvillelsen
 Vuxen, och af vanan smekad;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 J, som högt af ljuset skryten!
 Skönjen J ej mörkrets lyten,
 Fördomarnes myndighet?

När jag Philosophen ser
 Vid sin lampa idogt väfva
 Gifsningar om hvad som sker,
 Och erfarenheten jäfva;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 Ofta håg at ljuset tända,
 Stundom ock, at villor tända
 Bland en lättförd menighet.

När en vild och vitter strid,
 Mer om sättet än om saken,
 Ofta störrer Snilletts frid
 Med disputerna om Smaken;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 Et af stickord riktadt minne,
 Afund, skryt och bittert sinne;
 Sällan ämnets redbarhet,

När jag hör Herr Fån ge ton
 Med en grann och glittrig yta,
 Och hans själtoma person
 Obestridd af värde skryta;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 Monne ej at största delen,
 Efter fracken dömmar felen
 Hos vår tvaga mänsklighet.

När jag Midas öra fer
 Spersadt, at om fången dömma,
 Och en klok, tom deråt ler,
 Måste sig för hatet gömma;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 Jo, at denna Skydds-gudinna,
 Vid hvars fötter rökverk brinna,
 Är en kortsynt allmänhet.

När jag tror mig själf ha rätt,
 Som, Gunås, mig ofta händer,
 Och min blindhet ganska lätt
 I förtjänst min dårskap vänder;
 Bröder! *Hvad bevisar det?*
 At jag, slågt med mina likar,
 Öfvar svagt och högt predikar
 Vishet, dygd och ödmjukhet.

Våra första jammerskri,
 Flården, skrytet, brottet, nöden,
 Öfverdåd och slafveri,
 Sorgen, plågorna och döden;
 Detta alt — *bevisar det?*
 At en enda lottlös blifvit,
 I det ärf Naturen gifvit
 Utaf ofullkomlighet.

*Reflexioner om de dygder som pryda
den trefna och fridsama männi-
skans vandel.*

Mine Herrar!

Kallad af Eder bevågenhet M. H., går jag, icke utan mycken beränklighet, at intaga det rum, från hvilket Eder upmärksamhet väntar blifva sysslat. Ingen djupare än jag känner svagheten af min förmåga: jämförande den med hvad andre här få berömligen framfört, borde jag dölja den i skuggan. Men steget är taget. Unnen mig för et ögonblick eder skonksamhet, eder välvilja!

Antingen är det et mänskliga svagheten åtföljande fel, eller en hånne tilhörande god egenskap, småhet eller stolthet — denna böjelse at beundra och förevisa alt hvad man kallar Stort. Stort bland människors företag och bedrifter kallas det, som öfverstiger de flestas krafter. Men då det höga och förvånande altid utgjort et kårt och vidt ämne för Talaren eller Häfdatecknaren och i dagliga umgänget merändels ännu är det; huru

oupmärksam, huru svagt har icke det föremål blivit, som den *trifna och fridsamma människans Vandel* företedt! Det fordras väl icke djupt begrundande at finna, hvarefrån denna bøjelse härleder sig. — Men är detta ämne värdt Eder upmärksamhet? var min första tanke. Jo, M. H.! det är. Vår Ordens Symbole lofvar det. Och om hvad jag nu vågar yttra, icke är något nytt för Uplysningen, måtten J, M. H. icke anse det likgiltigt för Sederne!

Visseligen är det gagneligt, är det berättigt, har det varit nödvändigt för mänsklighetens upkomst och förädling, at, med upptecknandet af Philosophens fater, så väl som den mindre djupfinniges tankeämnen — den tiltagsnes bedrifter och den i stillhet arbetarnes företag — Snillet högtidsverk, så väl som arbetarens hvardagsyflor — at, säger jag, öfverlämna til sin och kommande tidens människor, hvad dem kan upplysa, gagna och förnöja.

Människan födes med inkränkta förnögenheter, des första begrepp skola til största delen hämtas genom de yttre sinnen. Äro des organer retliga och fina eller grofva och tröga, blifva intrycken af tingen på dem håftiga och varagliga, eller svaga och omärk-

liga. Deraf själsstyrkan, vetter, snillet eller des motsats tanklösheten, finligheten. Til den förra fordras tålmod, arbete och mod, til den sednare är en rå, oförädlad natur tilräcklig: den förra tviflar och öfverväger, den sednare antar det första intrycket för godt. Här af ser man, hos hvilkendera alt hvad man kallar sannt och nyttigt eller blandverk och fåfånga mest sysslosätter upmärksamheten. Vi ante alla dem tvaga eller elaka, som bero eller styras af finligheten; ty vid deras upfostran, om de annars haft någon, har Uplysningen om det dygdiga och sanna varit försummad, utöfningen af det dygdiga och ädla uraktlåten.

Således, underlöker man Grunden til denna ofvannämnde böjelse, huru ofta skall man icke finna den hafva varit okunnighet eller småvert, smicker eller skryt. — Vare det sagdt til förödmjukelse för de obetänk-
samma, som med begäret at vara lästare ly-
nas lika ofta hafva förenat det at vilja inrista
sina namn i tidernes tasta. — Men om af
de förra det varit naturligt at mistaga sig,
så, af de sednare drifne, hafva de altid mis-
ledt sig själfve och andre. Hvem är som ej
finner, at den okunnige, som ingen ting be-
märkt; den halfkunnige som icke underlöker
om ej blott ytan af tingen; den skrytsamma

som framförer digter — alla dessa, värde de uplystas medömkan eller förakt, hafva gjort mänskligheten föga tjänst! — Deremot den ärlige, den faktmodige, den på människoslägrets sanna uplysning och förbättring i stillhet och frid arbetande förtjänar den aktning och tackfämhets hjertat gifver.

Men i den löjliga händelsen, at vanfrägdade Medborgare blifvit berömda; tar jag likväl icke åter eller ångrar hvad jag här ofvan sagt; ty det är et påsande smicker, som stafvat deras beröm, en mesagrig fåkunighet har gjort dem til Relar, för det de varit lyckans hittebarn, förtjänstens apor, de enfaldigas vidunder.

Man skulle likväl tro, at själfkärleken som skryter med egna företag, och afundfämhets som ej tål någon sig jämlig, borde förminskat om ej förekommit dessa ofta öfverdrifna beröm åt hjeltar, åt anförare af alla slag, åt Lärde, åt Konstnärer: Ja hon skulle hel vilst nedgräft dem i glömskans mörker, om ej verkningarne af deras företag ländt, fast ej alltid til efterdöme, åtminstone til mänsklighetens varning och förbättring i det hela.

Förebrån mig icke, M. H. förttrytelse eller afund, och lågen icke: själf vanmäktig,

plågas han af den harm, som kryper i förtjänstens spår och vill utrota, om möjligt, själfva den höga drift, det påträngande begär som är de stora själar medfödt til lyfande företag *). O, nej! lifligt med Eder och alla erkänner och vördar jag den skänk en välgörande Förllyn urdelt, fast sparsamt, åt vissa själar; den starka böjelle, i hvilken de vita otåligheten at instängas inom mänskligherens korta rymd, känna sig värde at lefva i tilkommande tidevarf och sina verk at berömmas af tilstundande åldrar: huru värdigt för Snillet, at kunna täfva med tiden, at med des en gång använda arbete strida mot förgångligheten, eller med åfven lifstids mödor stolt våga förutse sin seger: huru tilfredsställande, at med updagade fanningar vera sig hafva upträndt det ljus i förståndet, väckt och rerat de rörelsekrakter för viljan, som, då det förra följes, då desse upelda hågen, leda mänskligheten til det mål af fullhet den kan vinna: huru smickrande för den bräckliga människan, at vid sin egen förstöring lemna sin hugkomst, sit namn tillika med dessa skyhöga torn, starka fästet, prydliga byggnader, i hvilka konsten liksom uttömt hela sin förmåga, är efterkommande som höja hannes namn ur glömskans djup, under det at nya

*) Anonym.

slågter följa hvarandra och försvinna i stofret vid foten af deras grundvalar." Ja, M. H. Häfderne, Skalderne, Vältalarne, Minnesvårdarne — alla hafva forgfälligt förvarat dessa Storverk, som förvåna, dessa berättelser som förjusa, dessa Låfoster som, rättvist gifna, glädja alla tidens vältänkande tjålar och nplyste domare: ockfå hafva de icke annat gjort ån rättvisa åt den ädlaste af alla böjler. — Och detta skulle snart förmå oss at med skonamhet bedöma den årelystnad, som pinsamt fåras, då den ser sit verk förstöras, eller af blotta föreställningen at des planer ej skola följas af kommande slågter.

Men, ack! huru sparsamt hafva Snille-na fåst sin upmärksamhet vid en stilla och fridlam mans lefnad! och då de målat des rassa hafva de visat den, om icke i skuggan, dock merendels med svaga färger. De finnas likvål som betalt skatt åt enfalden, åt oskulden, offrat på des altare och ömt rörde af sina föremål recknat med fanna och lifliga drag de åltskansvärde stilla dygderne. Hwadån kommer det likvål, M. H. at dessa göra få föga intryck på månskeligheten i det hela? Det äro dock de som kraftigast förådla den. — Men de förvåna icke. — I hvilka fållskap utgå de de angenåmaste taleämnen, eller hvilken ålder tilhåra de egentligast?

Det vill lynas som äro de den lyckliga kånslöfulla ungdomens och deras som helgat sin tid åt fredliga yrken, åt vänskapen och förtroendet. O, ja! M. H. denna Orden bevisar der, detta Samfund af inskränkt val af vänner, som upoffra sin lediga tid til nytta, sina arbeten til välgörande — och finna sina gladare nöjen i at meddela dem åt andra från det rum, där oviljan aldrig varit känd, dit mistroendet aldrig nalkats.

Utan tvifvel har han rätt den ädle forskande Vise, som med upmärklamt öga på naturens lopp, på driffjädarne til de förnufvige varellernes verkningar, på deras böjelser, och de medel de använda til vinnande af enahanda ändamål — Lycksalighet — på deras olika begrepp om denna, samt deras krafter och förmögenheter — visserligen har han rätt, då han fastställt til grundlats, at alla af naturen ega lika artade egenskaper, som upkomma och tiltaga, som äro ädla eller origtiga, i mon af den upfostran de erhållir, den uplysning de vunnit om medlens godhet och ofelbarhet — at dessa naturliga egenskaper äro alla goda i sin grund men genom falsk kunskap leda til falsk lycksalighet. Han har kungjort lyckliga fanningar i dessa sätter. Ja, M. H. de uthårda ock granskningens strångare prof, de kullkastas icke af den san-

na erfarenhet, som visar oss så olika lynnen hos våra likar, så stridiga böjeller och hårtiga passioner.

Nu, då den ene med stora och ovanliga gerningar förvånar de upmärksamme dödlige och söker uphöja sitt anseende, sin ryktbarhet framför alla sina likar, skulle vi bedöma den andre svag eller för mänskligheten onyttig, som är nöjd med sin ringhet, fäll och lycklig med sina hemdygder, vålgörande inom sin lilla krets; som kanske af onyttig försigtighet — aldrig af feghet — ej vill våga sig ut på stora rymden för att söka en oväls lycka bland vissa faror, där fruktan och förhoppningar skaka hans själ, där han ej ser annan säkerhet än mänsklighetens vanliga öde? Skulle vi frändöma honom vår aktning, vår kärlek, — honom, hvars arbeten, alltid lika trängna, aldrig äro ofruktfama; honom, hvars ädla och mänskokoära tänkelätt äro förestafvade af uplysningen, utöfvade af dygden! O, nej! denne treflige Landman, naturens son, dygdens älskling, skulle des mödor blifva obelönte, des vandel obemärkt. Det är han som, vändande sin torfva i lugn, kan af medlidande le åt de store, som hvålfva Länders öden; han som tuktar en tacksam jord med sin svett och njuter välsignelser, då ofta denne sköljer hånne

med sina likars blod och skördar på en gång
 smickrarens lässånger och den redliges för-
 bannelser. — Ja, M. H. Snillena, förtjufade
 af de lycklige Landboers enfald och rena
 seder, ha belungit dem, ha visat för förnuft-
 et och hjertat, at nästan enlamt deras lef-
 nad är åstundansvård.

God frågd väcker upmärksamhet, ver-
 kar aktning hos samtida, tyftar afund hos de
 själfskåre. Det är ej allas lott at ega många
 kunskaper eller flera ån som lynas nödvån-
 diga för et valdt lefnadsyrke. Huru ålskans-
 vård är då icke den, som låter sig rådås,
 styras, uplytas, som bestirar sig at lefva dyg-
 digt, at vara nyttig för Medborgare! Ockfå
 han nalkas fullkomligheten. Så denne frid-
 same, arbetsame slöjdeidkaren, i det råtta
 och fanna oryggelig, är en årans årtling. Red-
 ligheten har satt sin stämpel i hans öppna an-
 lete, och hans skakande handslag ger et fast
 insegel på hans rena, oförfalskade tänkesätt.
 Han strider mer tegerfållt mot olyckans slag,
 mot ondskans hugg, mot rygtets oförråter,
 mot tiden och glömskan, ån de vapenföre
 Bardamån, som blifvit rygtbare dymedelst, at
 de med sina hvassa fvard bittida och sent i
 verldsbekanta krig beredt sina likars förödelse.
 Icke kunde en skicklig slöjdare frisågas från
 lättfinnighet, skyddas från misstankar, undgå

armod, som lät sina verktyg rostas medan örnen kittlas af klingande digter, nyheter och händelser öfveralt ifrån, utom sit eget hus, och af hvilka minnet fylles med utfärdade berättelser om stora småaker. Nej! denne gode, fredlige, laglydige Medborgarens egendom är: urskilning utan skymning af undvikliga tvetydigheter, godt vert utan högfärd, ådelt sinne utan ostadighet och förställning. — Trött af dagens mödor, har han det til tidspillan, at hos sina barn, sit folk implanta och utsprida förfäders trygga efterdömen, deras arbetsamhet, deras ära och tro, deras bergfasta vänskap. Det faller icke honom i hågen, at söka utmärka sig med lysande bedrifter. Denna affigt, så egentlig til föda för högmod och orättvisa, gör så ofta människor löjlige. Tänke man allenast at blifva en ärlig man, at uplysas, at upfylla sina skyldigheter — och man skall säkert vinna ryktbarhet. Och denne på det allmännas väl arbetande stille Medborgaren skulle han väl sakna tacksamhetens ärestod.” *) Hans lefnad kommer väl ej at helga lysande bedrifter åt en förundrad efterverld, och lemna ej hans namn at kringföras af rygret; men den lemna det at omtalas af den känslofulla forgt, som egnas åt de stilla dygderne

*) Anonym.

och åt egenskaper dem man älskat. — Och dessa svaga ljud skola aldrig sakna en tillgång til människo-hjertat, skola alltid tränga igenom det afstånd, som skiljer framtiden från hans dagar, och höras längre än det ögonblick, som inskränker de flestas hogkomst inom samma gräns som deras lefnad. Ja, M. Herrar, edra hjertan låga Eder det, at ock då et lefnadslopp utan märkvärdiga händelser ej smickrade vältalaren, och ej rörde den förgåtande, skall ändå hans skugga ej sväfva oberömd och hans namn ej obegråtet försvinna, så länge vänskapen ännu kunnat finna en röst, och någon hand ännu varit öffrig at resa en minnesvärd."

På vårt klot får mänskligheten lika få snart en förtryckare, som försvare och vän vid hvarje människas födslotime. — Styrka i själen, mögnad i tankar och försigtig tiltaglighet kunna tillskapa en stor Man; men de bevisa ej alltid at han är älskad människovän. Olikheten är den samma som et Snillefoster och et hjertats måsterstycke. Det förra ådrager sig en stum förundran, det sednare kallar vänligt förtroender, vänskapen och föllheten. Det är dessa höga egenskaper, förståndets och hjertats, som riktigt utmärka den vise, hvars arbeten och forskningar, uplysnande och intalande Låror väl beundras,

men icke alltid efterföljas. — O! hvad vore mänskligheten utom desse Ledare? De up-
 täckter de göra, de fanningar de sprida, ej
 endast förvåna, de lyta ej blott, de värma
 tillika; och då desse utgå från lugnet och
 stillheten med säkra och långsamma steg, med-
 föra de all den högtidlighet och skönhet, alt
 det nyttiga och välgörande, som åt mänsk-
 ligheten beredt des gyllene tidehvarf.

”Om han emottager et ämbete, med
 hvad fågnad gör han det icke af medver-
 het at vara det vuxen: han anser sig kallad
 dertil af de pligter, som medborgerligheten
 åläggja honom, och med kannedom af dessas
 hela vikt, går han at njuta den sållan tunna
 lyckan, at fåsta sig med sit hjerta vid samma
 ställe, där han antar sina skyldigheter, dem
 han ock upfyller med samvetets hela gran-
 lagenhet.” *) Tvistigheter åro hans afsky;
 men hans årlighet viker ej från det rätta och
 lanna. Vid öfverläggningar icke egenfinnig,
 framlägger han sina skål med foglighet. Med
 rålamod vinner han tiden, med tiden alr.
 Det år detta saktmod, som ej störtar i villor
 och misstag, lika förödmjukande som vådli-
 ga. Den ifrige skall kalla det långsamhet —
 den hetfige, senfärdighet — den illake och

*) Anonym.

smådaren, lättja. — Men Naturen gör inga språng, des gång är jämn och säker; förstårande i stormarnes ras och åskans slag, ljuf och tjugafande vid en klar leende himmel och aftonens lugn — Så han — aldrig overksam, skyndsamt med måtta, hinner han det utfatta målet; då de andre antingen icke kunna det, beragne af vanmagt, eller brådstorra de utöfver.” Jämn och alfvarlam, saknar han likväl icke det som gör förnuftet ålskansvärdt — detta umgängslygne, denna belevnhet — föga aktningssvärde, när de blott öfverhölja okunnigheten, farliga, när de sminka lasten — det äro ej de som skräma glädjen; med dem deltager han stundom i munttra samqväm; men hans alfvarlamhet är ock där tilreds, at tyta den högljudda qvickheten som besvärar, det oblyga skrytet som väcker misnöje. —” Men denne fromme, redlige Man, huru ofta ser han sig icke vara en lekboll för egennyttiga kitsliga likar! I sina grundsatser och dygdiga förhållande fast som klippan, har han likväl öma känslor: han lider, han suckar, vål af bekymmer, aldrig af ånger.” Och om han med denna foglighet för människor, dem han kanske borde förakta, detta estergifvande för omständigheter dem sinnesstyrkan borde tvinga, stundom svigtar vid tyngden af en hårdhet den han ej förtjänt, af et förakt, det hans

ringhet ej kunnat undvika — är själfva hans svaghet ofta et bevis på renheten af hans hjerta. Och om han själf lefver obemärkt, om han af fäkunnigheten misskännes, af afunden misstydes til en tid, skall dock efter verlden hämnas honom med rättvisa." *)

Så ifrån åtskilliga synpunkter visar sig en stilla Medborgares vandel, som ej söker rygtbarhet om ej i det hemliga bifall hvar rättskaffens människa villigt skänker honom; — men deremot med hvad lättfinighet eller orättvisa berömmar man icke, ofta utan all urskillning, blott det stora, det ovanliga, och bemärker endast liksom i förbigående, det ringa, det nyttiga, det alltid älskansvärda, alltid mest välgörande för mänskligheten?

Men M. H. ännu en anmärkning återstår för mig at framställa: den har äfven lå ofta väckt min förundran som förtrytelse. — Denna dyrbara hållt af vårt slägte, hvad är som gör den så dyrkad, lå älskansvärd, om ej de husliga stilla dygderne, förenade med städadt vett och mildt umgängeslätt? Men huru lå åro icke de medel dem åro lemnade at utmärka sig med ådla gerningar och lysande företag! Håfderne sakna väl ej deras namn, som gjort sig rygtbara med stora bedrifter.

*) Anonym.

drifter. Få äro de; man vill ändå se dessa
 bortblandas med karlarnes och fördunklas
 af dessas! Hvilken oråtrvils! Själfsva denna
 bøjelse at beundra och föreviga dem, måste
 vika för den, öfver våra så kallade Stor-
 verk, som med högtidlighet och ståt, under
 pukors och trumpeters klang, med Härol-
 ders utrop och canoners dån skola göras
 verldskunnige, i stoder och marmor inristas
 til efterverldens beundran. — — O, nej!
 det är här denna bøjelse borde lemnas ty-
 gellös, borde oklandrad ha företrädet i alla
 samqväm, och icke förr kufvas, än då den
 vore på punkten at urarta til Imicker. Eller
 hvad! kanske är denna anmärkning felagtig,
 denna fruktan onödigt? Et ögonkast på erfa-
 renheten, et hemställande åt vår känsla skall
 afgöra det. Ja, dessa skallande beröm röra
 ofs mindre, än åsynen af en öm maka som,
 med omsorg och likvål med glårtighet, up-
 fyller alla en moders och hustrus mångfaldi-
 ga pligter, — än en flicka som, lycklig om
 Naturen varit hånne frikostig, icke misnöjd
 om den varit hånne spartam, förenar mun-
 terhet med oskuld, enfald med rena seder
 och qvickhet med beskedlighet. Helt vitst
 var Naturen stråf och kall för den första
 människan, intil des en qvinna updagade
 des förträffligheter och kallade dem med nya
 okända namn, Täckhet, Behag, Skönhet —

Hårdt och vildt var vårt slagte, intil des hånnes milda förkjufande röst nämnde godhet, ömhet — och alla arbeten mödosama för dem af vårt, intil des hon med blygsamhetens blick i den lugna hyddan kallade dem at med förkjusning smaka vånskapen och ofkulden i hånnes sällskap. — Den vredgade mannens uphöjda arm nedfaller utan hämnd vid åtynen af ömhetens tårar, och den blixtrande ljungelden från hans mörka ögon försvinner för hånnes milda leende — vid släkten af hånnes suck stillas hans uprörda sinne — Förtryckarens kädja är oflitlig för den vårlöse; men banden af en kvinnoas ömhet och kärlek äro det ännu mer. Alle Philosophers mest bindande slutfater, alle Moralisters mest bevekande skäl hafva enfam icke framalstrat vårt slagtes förädling; ty deras fanningar verkade mer på förståndet än böjellerna: hårtill fordrades äfven dessa mödrars lena röst, en tår från deras ögon, et ord från deras läppar, et efterdöme af deras lefnad, för at på den flygtiga ungdomens hjerta göra Sanningens intryck djupr, och Sedernes varagtigt, för at bereda des välfärd för tiden och evigheten. —

Men om alla dessa stora fördelar oss tilfälla i lugnet och friden, om välgörandet är ljulvakt at utdela i tyfther, at njuta i still-

het, om den inre känslan af Dygdens utöfning är guddomlig, och mänskligheten endast derigenom liknar sit höga ursprung och nalikas sin stora beståmmelle; så föraktom icke — välsignom heldre den trefna och fridsamma människans dygdiga vandel, och vördom hännens inom denna krets inskränkta begär til rygtharhet och beröm: det uteluter ej *Sällheten.* *)

*) Jag har här använt några tankar, lämnade af en Anonym; de ha förkjufft mig och kunna ej förträffligare uttryckas, icke nog ofreta uprepas.

Människans Historia

af Sulzer

i Sammandrag.

Luftstrek, upfödte, och vanan vid de närmastes efterdömen bilda hela människan; derföre äro folkslagen på jorden så väl vilskapnad, utseende och tungomål, som til lefnadslätt och seder, ofraft ganska skiljagtiga. —

Hvart Folk anser sit Lands art, seder och lefnadslätt för det bästa. — Vi beklage Grönländarn, som lefver i en ständig natt, och blott i tjocka pellar kan skyddas för kölden; — Grönländarn beklagar oss, at vi för det ständiga dagsljuset ej kunne sofva, och at vi skole få mycket plågas af solen. Americanen anser våra hus för fångelser, och finner ganska dåragtigt, at vi få mycket möde oss för födan, då han med så lækker smak kan äta rått eller halfstekt kött, o. f. v.

Vilda Folkslag, utan odling, utan ständiga boningar, utan ordentliga lamhällen, och hvilka likt djuren på marken ströfva efter deras dagliga föda, finnas i alla verldsdelar. — Desse letva af *rof*, *jagt* och *fiske*. Grönländarne kring sina kuster fånga skäl-

hundar, af hvilkas kött och fett de lifnära sig: de lefva af det de fångat, så länge det räcker, och hungra sedan likt villdjuren, tills de fått en ny fångst; förstå sig alltså ganska litet på hushållning, eller at genom infaltning och rökande bevara något i förråd. I Norra America lefva Folkslagen mest af vilda djur. Andra Folkslag gifvas, som, i varma länder, mest lefva af frukter och grönsaker. — Alla dessa folk hafva hvarken konster eller handverk; hvart hushåll bereder sig själf hvad det behöfver, sina kläder, skjul eller boningar, och uppehälle. Ingen har behof at köpa eller sälja, arbeta eller låta arbeta. — Deras hyddor äro antingen af ohugget träd, tält af djurens skinn, eller dylikt, och de upslå sina bopälar blott för den lilla tid de tänka hålla sig där: de kallas ock derföre *Nomader* eller vandrande. — Et antal af 40 til 50 utgör en Stam eller et litet färskildt Folk. — Dessa Folkens *Seder* äro lika enkla, som deras behof och deras lefnadsfätt. Deras förstånd är mycket inskränkt, och lefva de i fullkomlig okunnighet om alt hvad i verlden fordom skedd, eller nu sker. — Deras människo-kärlek sträcker sig blott til egen famille och närmaste grannar; alla andra anses antingen intet, eller som fiender, mot hvilka de hålla grymheter lofliga. — Deras vilda lefnad ger dem en djurisk styrka

och en känslolöshet för alla betvärligheter. Kroppens färdigheter värdera de mest och utöfva dem i synnerhet. Därföre äro de också de snällaste i springande, klifvande, simmande och dylikt. Med deras Canoes låta de öfver de starkaste vattenfall, och bära dem på hufvudet från den ena floden till den andra. Spel, sagor och dans äro deras angenämaste tidsfördrif, och den sistnämnda förrätta de med underliga språng och ledernas vrängningar. — Brist på kunskap gör den vilda människan naturligtvis lätt-trogen, hvarföre hon ock i det tilståndet af allahanda helig list lätteligen bedrages, och sätter tro till de underligaste saker. — Hela de vildas studerande består i at lyslofatta de utvårtas sinnena men förståndet minst, t. ex. at höra forlet af en bäck, foglars låte, eller betrakta strömmars fall; eller hvila de i hörnet af någon hydda i lutande ställning, eller sitta de slumrande med händerna för ansigtet och armbogarne stödda på knäna, icke i djupa betraktelser, utan i fullkomlig sinnesdvala, och det stundom hela timar. — Sorgliga händelser kunna dock någon gång verka, at de i denna ställning öfvertänka sit företagande, öfverlägga någon hämnd eller list. — De vildas passioner äro de häftigaste, — men de mest mindre varagliga. —

Herdalefnaden är första steget til vil-
dars höfsning, och äro altså *Herda-Folken*,
ehuru ännu i början half-barbarer, dock
straxt något fedigare och förståndigare. Ut-
vidgandet af inbördes behof och umgänge,
och då deras *välstånd* beror på deras hjer-
dars skötsel, bidrager alt at väcka hos dem
en mildare omsorg och upmärksamhet, hvil-
ket leder til kunskap. — Det är naturligt,
at hvad de genom egen flit updragit, värde-
ra och tilegna de sig mera, och således fin-
ner man redan hos dessa Folkslag begrepp
om *Egendom*, hvilken dock endast sträcker
sig til deras boskap och mobilier; ty i Afri-
ca kunde man för brännvin och leppristaker
köpa hela provinser. —

Hos de Asiatiska Folkslagen, hvilka
långre med de fediga Folken varit bekanta,
sträcker sig Egendomen äfven til betesmar-
kerna, så vidt de tilhöra hela folkstammar,
och det är just vid denna punkt, som Her-
dar uphöra at vara Nomader. — Deras Na-
tionela bruk och plägleder tjäna dem i
stället för Lagar, hvilka af lefnadsfåtter haf-
va sin uprinnelse. — Hos Tartarerne är al-
tid yngste Sonen arvtvingen, emedan de äl-
dre, så snart de gift sig och fått eget hus-
håll, redan blifvit med et visst antal boskap
förledde. — De lyda den äldste eller måg-